

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՇԱՐՈՒԽՄԸ

Արևելյան կամ ծխական եկեղեցիներու՝ միութենական շարժումին մէջ գործուն մասնակցութեան խնդիրը տակաւին անորոշ եւ անկերպարան պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Նոյնը՝ աւելիով, կարելի է ըսել շաղապտանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին։ Պատճառները շատ են այս շատ զանգուգ եւ աշխպէս քննական յառաջացումին։ Իրողութիւնը կը մնայ սակայն շատ պայծառ — այն է, միութենական շարժումը կենսական կարիքը եւ անոր, քանի կ'ազնւեմ եկեղեցիներու կարելի միութեան մը, համար տարածած աւելի քան յիսուսի տարիներու հսկայ աշխատանքը։

Հոսկնալի է որ նման պատմական քաջ մը կ'առնուի զլիսաւորութեամբ Արեւմտեքի Անկղիքան—Ռոդոքական եկեղեցիներու, քանի որ անոնք 5(Ո) տարուան այսպէս կոչուած բարեփոխում կամ բարեկարգեալ յառաջընթացի մը մէջ դրին իրենք դիրենք, գործնականացուցին կրօնքը, պարզացուցին տառաւածարանութիւնը եւ քրիստոնէութիւնը գործնականապէս ի սպաս դրին մարդկային կեանքի բարեօրոշմին։ Այս քայլը, անտարապոյս, եկեղեցին իր անմերձենալի դիրքերէն խոնարհեցուց, ծառայի կերպարանը՝ զգեցուց եւ այս սուրբ հաստատութեան հարաքստ արձագանքը՝ որ է «Էֆուսնիս», լսելի սկսաւ դարձնել աշխարհին։ Բաւը յոնարէն է եւ կը նշանակէ 'տիեզերքի ամբողջական քննադատութիւնը'՝ որ իր կարգին պիտի հաստատէ ի սպաս հանուր աշխարհին գրուած եկեղեցւոյ ծառայութիւնը։ Միութենական շարժումը, հետեւաբար, սկսաւ յայտնի դարձնել այն ինքնածին սկզբունքը, ըստ որում եկեղեցին ինքզինքին է սք պէտք է դալ, ինքեմբմէն դուրս ելլելով եւ իրենները փնտռելով ու առնոց միանալով։ Միութենական շարժումը առաջնորդներու միտքը երբեք միաձուլութիւն հաստատել չէ։ Մինչդեռ միաձուլութիւնը առարկաբան է եւ Ֆիդիքական աշխիւ միայն հաճելի, միւս կողմէ իբրաւ

միութիւնը, եկեղեցիներու միջոցաւ որոնւած ճշմարտութեան ուղիներու միացման կէտն է, հանդիպման ողջոյնի տեղն է, ուր եկեղեցւոյ ղոքութիւնը իր միութեամբ կը սպասէ երեւան հանուելու աշխարհին մէջ եւ աշխարհին զի սպասաւորութիւն։ Այս տիեզերական հասկացողութեամբ, հետեւաբար, արդայնական, վարդապետական, մշակութային եւ ծխական գունաւորումներ, որոնք տեղական եւ տանդական ծագում ունին, դեհասաւորեք են առջը եկեղեցին եւ զեղեցկացուցեր, ժողովուրդներու աշխարհադրական եւ ազգայնական ալլազանութեան դրոշմն են դրեր անոր վրայ, որոնք սակայն տակաւին չեն խափանած Ա. Հոգւոյ ներշնչումն ու յարուցեալ միտք Փրկչի յաղթանակին նշանը եղող արգարութիւնն ու խաղաղութիւնը։

Այս կարճ խորհրդածութիւններս վաւերական կը թուին ըլլալ ինծի, քանի որ անոնք հիմնուած են վերջին շատ կարճ տարւածներու քրիստոնէայ աշխարհի ցուցաբերած փորձառութեանը վրայ։ Արդարեւ, մտքի եւ կեցողութեան արագ բարեփոխում, Արևելքի եւ Արեւմուտքի դրեթիւնովերապաւ յարաբերութիւն, եկեղեցիներու հակառակորդ հռչակուած առաջնորդներու հանդիպում որոնց բոլորին քաղաքակիրթ, թէ իսկ դիւանագէտ, մերձեցումները եկան օժտելու մշուշի ետին պահուած սուրբ սիրով, փոխադարձ յարգանքով, եւ եկեղեցիներու ղոքութիւնն իսկ ապահովող ներքին միութեան ուժով։ Այս առաջադրանքով Վատիկան իր գոնները բացաւ աննախընթաց արդարութեամբ, որպէս հակազդեցութիւն Եկեղեցեաց Համաշխարհային Ռոհուրդի լայնածաւալ ծրագիրներուն։ Վերջին երկու Պապերը իրենց ներքին ուժին մէջն իսկ տկարանալ զգալով թարմացնել ուղեցին իրենց միջնորդութեան կաթոլիկ եկեղեցին սկսաւ, տրամադրուել զի սպասաւորութիւն աշխարհի։ Արեւելեան եկեղեցիներու պետեր վերջին տար-

նամեակին եղան աւելի քան պայծառատես, տեսան ու հասկացան ոչ-միաձեռութեան այլ իրաւ միութեան կարիքը եւ փութացին ողջունել զիրար: Նախ Քենթըրպըրիի նախկին Արքեպիսկոպոս Տէթ. Ֆիշըրը բրաւ իր պատմական այցը Հռոմով եւ քանդեց ըստման նոյնի պատր եւ նորականացուց անդլիտական ծանօթ գիւանդիտութիւնը. նոյնը բրաւ իր յաջորդը՝ Տէթ. Րէյզի: Պօղոս Պապը դուրս ելլելով Վատիկանէն, հանդիպում ունեցաւ Տիեզերական Պատրիարքին՝ Աթենակորաս Առաքինի Հետ: Այդիս Արքեպիսկոպոս Հայրապետը Վաղէն Ա իր աննախընթաց այցելութեանց ընթացքին հանդիպումներ ունեցաւ Թէ՛ Քենթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսներուն եւ Թէ՛ Յունաց Տիեզերական Պատրիարքին Հետ: Այնպէս որ իրարու հանդէպ յարգանքի եւ ճանաչման անհրաժեշտ քայլերը աւելուեցան Ֆիզիքապէս եւ անձամբ, իսկ միւս կողմէ ալ ծրարադրեալ եւ սերտողական աշխատանքները իրար յաջորդեցին տասնամեակներէ ի վեր: Արդ, Արեւելք եւ Արեւմուտք ցարդ կըրցած են երկու Հիմնական սկզբունքներու վրայ Համաձայնելով:—

ա. Իրարու հանդիպելու անվերապահ կարելիութիւն:

բ. Եկեղեցին, միացեալ ճիշդով մը, դէմ յանդիման բերելու աշխարհին եւ անոր ընկերային-բարոյական կարգ ու սարքին:

Այս ներածականէն ետք օգտակար պիտի ըլլայ արագ ակնարկ մը նետել Եկեղեցեաց Համաշխարհային Պորտուգէի Հաւատքի եւ Կարգի բաժանմունքի աշխատանքներուն վրայ, յստակացնել կարենալու համար մեր միտքը, Հայց. Եկեղեցւոյ զիրքը, եւ մեր հաւանական հակադրեութիւնը միութեանական աշխատանքներուն:

Ա. Ուղղափառ Եկեղեցիներուն պատմութեան մեղրադարձը հետեւեալ Միութենական Շարժումին:

Նախ ընդունինք որ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու մասնակցութիւնը էքումենական Շարժումին՝ տակաւին սկզբնական փուլին եւ փորձառական նկարագիր ունի եւ այժմ պատճառաւ կարծէք մերձեցման արժանաշի պորձեր են որ կ'ըլլան, որոնցմով փոխադարձ ծանօթացման եւ սերտորոշման ընթացքի է որ կ'ըլլէ՝ շարունակ-

ւի: Դանդաղ յառաջացման պատճառը հաւանաբար նախ քաղաքական է, քանի որ Ուղղափառ եւ Արեւելեան Ազգային Եկեղեցիներ իրենց դոյութիւնը կապած են իրենց ազգային բնոյթին եւ միշտ ալ դժուար եղած է բաժանման դիժը քաշել ազգային եւ եկեղեցական իրողութեանց միջեւ: Նոյն այս երևոյթը աւելի չնշտուած է այն պահերուն, երբ Մերձաւոր Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներ կասկածանքով եւ վերապահութեամբ դիմակայած են Հռոմէական Կաթոլիկ, Անկլիքան եւ Բողոքական յարանուանութեանց մերժեցումները, անոնց մէջ Ֆրանսական, անդլիական եւ գերմանական-ամերիկեան քաղաքական նպատակներ տեսնելով: Այս մտալիսութիւնը պատճառ եղած է որ էքումենական Շարժումի առաջնորդներ պատրաստ եւ պատրաստակամ ընդունելութիւն չգտնեն Ուղղափառներէն: Նոյնպէս չգտնեց յետեւ որ Արեւմտեան Եկեղեցիք Հետամուտ եղած են, մինչեւ մօտաւոր անցեալին, մարդոքութեան ճիգերով բաժնելու Արեւելեան Եկեղեցիները՝ անոնց մէջ հակա-ազգայնական սերմեր ցանելով:

Երկրորդ, Օրթոտոքս եւ Արեւելեան Աղղային Եկեղեցիներ, միշտ հաւատարիմ մնալով առաջին Հինգ եւ ութ դարերու վարդապետական հարադատ ուսուցմանց եւ աւանդութեանց, դիւրաւ չեն կրցած համաձայն ըլլալ էքումենական Շարժման ղեկավարներու առաջադրանքին, ըստ որում, քրիստոնէական ուղղափառ վարդապետութիւնը հետզհետէ պիտի փոխանակուէին արդի ժողովաւարական եւ ուսումնական մեակերաւորութիւններով: Այս մտածումով, Արեւելք դժուարաւ կրցած է համագործել Թէ՛ էքումենական Շարժումը պիտի կարենայ անաղարտ պահել վաւերական եւ աղղափառ վարդապետութիւնը, եկեղեցիները յորժմ օժտանելու իր աշխատանքին մէջ:

Երրորդ, հակառակ վերեւ մատնանշուած ժառանգութեանց, Օրթոտոքս Եկեղեցիներու որոշ հոգեւոր մը մեծապէս աղքատ է Արեւմտեան մշակոյթէն, վարունալիկարպէն եւ մասնաւոր ներկայի ընկերային կեանքը վերստին արժեւորելու ճիգը տուէն: Այլ խօսքով, կրօնքով եւ մարդկային կեանքի ներկայ պահանջներու եւ վեր-

նոյս քարուք մատակարարումը, յանուն բարոյական սկզբունքներու եւ յանուն զբոխատնկութեան, այնքան այժմեական են՝ որ Արեւելք ինքզինք պատրաստուաւ է բարեփոխման եւ իր կրօնական հասկացողութեան ծիրը ընդլայնելու է, տրամադրելով իր կրօնական-ազգային արժէքները հասարակաց քրիստոնէական կեանքին եւ բժրոնումներուն: Միւս կողմէ, կարգ մը Արեւելեան Եկեղեցիներու պետեր կը մտածեն էքոմենական Շարժման շնորհիւ լսլիի դարձնել իրենց ազգային ինքնութիւնը եւ դային պաշտպանուած տեսնել Եկեղեցիներու Համաշխարհային Ժողովի դիմով: Ընդհանուր այս մտաւարկութենէն մղուած, Ուղղափառներ եկած են այն գիտակցութեան որ իրենց առատուածարանական սահմանափակումները գրեթէ կզրկացուցած են, երբ մանաւանդ կը տեսնեն Արեւմուտքի լայնախոհութիւնն ու գործնականացած կրօնական ուղին: Ուղղափառներ կը զգան թէ բաժանուածութեան զոհ դացած է քրիստոնէայ աշխարհը, թշնամանքի, կասկածանքի եւ անհասկացողութեան պատճառաւ: Ու այս բոլորին դարձանք կարելի է տեսնել ոչ ալլուր քան եկեղեցեաց մերձեցման եւ միացման մէջ:

Այս բոլորի մէջ սակայն Օրթոտոքսներ ջանացած են հաստատ մնալ վարդապետական որոշ հասկացողութեանը վրայ: Անոնք ազատ են հրաւիրել Արեւմտեան Եկեղեցիները հետամուտ ըլլալու նոյն հիմնական քառուցմանց եւ այս կորիզին շուրջ զարգացնելու միութենական ամէն ճիշդ Օրթոտոքսներու մէջ ազատակարութիւնն ալ սա եղած է որ, անոնք կարողացած են եկեղեցւոյ եւ առանդութեան լոյսին բերելու Արեւմտեան ամէն մօտեցում եւ այս ձեւով առաջըր առնելու այսպէս կոչուած համաբողոքական կազմակերպեալ դիքորոշման: Բ, Խճէ Եկեղեցեաց Համաշխարհային Խորհուրդի բնոյթը:

Աշխարհի քրիստոնէայ եկեղեցիներու միջեւ դէպի միութիւն նոր շարժում մը սկսած է զարգանալ: Այդ շարժման կազմակերպեալ արտայայտութիւնն է Եկեղեցեաց Համաշխարհային Խորհուրդը (World Council of Churches), որ եկեղեցիներու ընկերակցութիւն մըն է՝ հիմնուած հասար-

ակաց Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի հաստատելի վրայ եւ նպատակ ընտրած է համադործակցութեամբ ստեղծուելէ միութեան մը: Այս նոր շարժումի միութեան ձեւը արտայայտուած է իր իսկ անունը կազմող երեք բառերով:— Ան կազմուած է նախ եկեղեցիներէ, որպէս միաւոր եւ ամբողջութիւն իրենք իրենց մէջ. առ Խառնաշխարհային է եւ ոչ թէ պարզօրէն ազգային կամ Արեւմտեան. եւ վերջապէս առ Խորհուրդ մըն է, կամաւոր ընկերակցութիւն եւ ոչ թէ պերագահ եկեղեցի եւ կամ օրինական-իրաւական հեղինակութիւն ունեցող մարմին մը: Խորհուրդը պաշտօնապէս ի գոյ եկաւ 1948-ին, եկեղեցիներու մեծ համագործակցութեան ընթացքին, Ամսթերտամի մէջ, Հոլանտա:

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի յայտարարութեամբ, եկեղեցիներու միութեան առաջին եւ կեդրոնական սկզբունքը յայտարարել է թէ Քրիստոսի եկեղեցին ունի միակ դուրսի, իսկապէս եւ էպպէս մէկ որ է Յիսուս Քրիստոս, եւ թէ ամէն քրիստոնէայի պարտականութիւնն է պաշարիլ անոնց դէմ՝ որոնք սըրիալ հասկացողութիւններով առաջնորդուած, եկեղեցւոյ միութեան հանդէպ անջատական նկարագիր եւ գործունէութիւն կը ցուցաբերեն: Այս նիւթի ուսումնասիրութեան համար Խորհուրդը մշակած է հետեւեալ ծրագիրը:—

ա. Խճէ Եկեղեցիին բնոյթը Յիսուսի Քրիստոսի եւ Ս. Հոգւոյն մասին մեր ունեցած վարդապետութեանց համաձայն:

բ. Ինչպէ՞ս կարելի է պաշտամունքի այլազանութեան ընդմէջէն, ունենալ միաշարքի վկայութեամբ պաշտելու իմացումը, Արարիչ Աստուածը որ Հայրն է բոլոր մարդոց:

գ. Եկեղեցւոյ միութիւնը որքանով պիտի նպաստէ ընկերային, քաղաքական, ցեղային, անտեսական եւ մշակութային ազգակներու ընդհանրապէս:

դ. Ինչպէ՞ս պէտք է ազդել վերաբերմունքը մշակեն Խորհուրդի անդամ եկեղեցիները իրարու նկատմամբ:

ե. Վարդապետական հարցերու մէջ Խճէ խորհրդի համաձայնութիւն էական է միացեալ եկեղեցւոյ համար: Նաեւ, եկեղեցիներու

սրբազան խորհուրդներու եւ անոնց մատակարարման նպատակով ինչ չափի համաձայնութիւն էսկան է :

Օրթոտոքո եկեղեցիները Հետաքրքրող մասը սակայն ՀԱՄԱՍՈՂ ԵՒ ԿԱՐԳԻ (Faith and Order) խորհրդաժողովները եղած են, քանի որ յստիք եղան այն պահերը, երբ միութենական հարցի ամենէն կարեւոր խնդիրները քննուեցան, ինչպէս ձեռնադրութեան կարգերու վաւերականութեան, դաւանանքի եւ վարդապետական կէտերու սահմանաւանդում եւ վարչական հեղինակ կոթեանց վերաքննութեան : 1927-ին ՀԱՄԱՍՈՂ ԵՒ ԿԱՐԳԻ աւագին ժողովը գումարիւ լեցաւ 100 միլիոն ֆունտ շտապարմանութիւններ կը ներկայացնէին Երկրորդ Ժողովի 1937-ին կոնկրետութիւն մէջ, աւելի կըցաւ ըզբաղել միութենական խնդրով, յայտարարելով թէ ՎՄԻԼԻԹԻԱՆ վարդապետը պէտք է ըլլայ դադարաւորականը քրիստոնեայ աշխարհին : Այս ձեռով եկեղեցւոյ ամէն անգամի պերագոյն հաստատութիւնը պիտի երթայ ո՛չ թէ մէկ-հատուածի մը պիտի, այլ ամբողջ մարմինին : Այս հասկացողութեամբ անդամը ազատութիւն տրուի շարժին մէկ հաստուածէ միւսը եւ պիտի ունենան անդամակցութեան իրաւունք : Խորհրդակատարութիւնը պիտի պատկանին ամբողջական մարմինին, նոյնպէս աւ խորհուրդներու մատակարարութեանը :

ՀԱՄԱՍՈՂ ԵՒ ԿԱՐԳԻ Ժողովներուն մէջ Հիմնական տեղ զբաղած է Եկեղեցւոյ աւանմանով որպէս սկիզբի աւ սկզբունք եկեղեցիներու վարելի միութեան : Որքան աւելի լաւ հասկանա՞նք եկեղեցւոյ իսկական նկարագիրը, այնքան աւելի յստակ կը տեսնենք միութեան մէջ ու նշանակութիւնը : Շատ փորձուած է թէ եկեղեցին փոխանակ կեդրոնաւոր չէ, ալ միաւորող ուժ ըլլալու, եղած է քաժանաբար, զատելով քրիստոնեան ոչ-քրիստոնեաներէ, եւ վաթիւրկը ոչ-կաթոլիկներէ : Մինչդեռ եկեղեցին տիեզերական նկարագիր ունի եւ որպէս այդ ունեւորու է կեդրոնացնող եւ միաւորող ուժ : Քրիստոսի եկեղեցին, նկարագրով տարբեր ըլլալով մարդկային ընկերութիւններէ կամ կազմակերպութիւններէ, վոչուած է ծառայելու իր ջոյրը անդամներուն ամբողջ

ձական ծառայութեամբ մը, ի սպաս ամբողջ աշխարհին : Եւ հոս է իմաստը ճշմարիտ եկեղեցւոյ մը գոյութեան իրաւունքին : Այս ճշմարտութիւնը կ'արտայայտուի արդէն միակ Տիրոջ եւ Փրկչի հանդէպ, մեր, ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհին ունեցած հաւատքի փորձառութեամբը : ՀԱՄԱՍՈՂ ԵՒ ԿԱՐԳԻ Հոգանի ժողովին հաստատուած լեզու թէ եկեղեցին ի բնէ տալուածային հիմունք եւ նպատակ ունի, քանի որ այդ եւ կեղեցին եղած է Աստուծոյ քրիստոնեայ տնայնջի Իր փրկագործութեան ծրագրի իրաւորածման համար : Իսկ Խորհրդապետի երկրորդ ժողովին Քենթրիպրիի անտունէ Արքեպիսկոպոս Աւիլիոմ Թեմբրլ յոսած է այդ առիթով : «Մենք կը հաստատենք թէ Յիսուս Քրիստոսով, Ժամանակագրաբար Արդար Յարութեան իրողութեամբ, եւ աշխարհաներա մէկեկողմով Յարուցեալ Տիրոջ շուրջ, Աստուծոյ ամենադուրեւ հաստատուած եկեղեցին երկրի վրայ : Իսկ Հռոմէի (Շուէսի), Երրորդ համաժողովին (1962) չհաստատուեցաւ թէ բոլոր քրիստոնեաներ կը խոստովանին մէկ Տէր Երիւնդ : Իրաւունք կը համաձայնին եկեղեցւոյ նկարագրին եւ շարժանական զերին շուրջ, թէ ան —եկեղեցին— է որ պիտի փրկէ մարդկութիւնը : Թէեւ ճիշդ հոս է որ կաթոլիկ եկեղեցւոյ մէկ անբաժանելի վարդապետութիւնը կը մերժուի թէ «չիք իրականութեան արտաքին ձևով մեղանք» : Եկեղեցւոյ առջեւ Այս ձեռով Հռոմէի ժողովը թերադրեց սփռել ամէն վարելիութիւն հասարակաց հաւատքի վր փոխադարձ հասկացողութեան համար, եւ հետեւեալ հարցերը տրամադրեց :

1. Որքան ճշմարտութիւն եկեղեցիներու հոգեւոր մատակարարութիւնը, կանոններու ու խորհրդակատարութիւնները կրնան ծառայել եւ միանալ Տիրոջ Անձին մէջ : Այլ խօսքով, եթէ բոլոր հոգեւոր մատակարարութիւնը յանուն միակ Տիրոջ կ'ըլլան, իրենք իրենց մէջ ճշմարիտ միութիւն մը չեն գոյացնէր միմեք : Եթէ այո, ուրեմն ինչպէս խորհուրդներու փոխադարձ վաւերացում ըլլալու եւ ամբողջական հաղորդութիւն չգործարարուի :

2. Որքան պայմանադրական են պատմութիւնն ու մշակոյթը եկեղեցւոյ մը

բարեւոր դործունեութեան եւ էքոնոմիք Շարժման համար»

Ըստ իս, այս երկու կէտերն են սահնէն հակառակ պարունակները՝ որոնց բարեփոխումով Արեւելեան եկեղեցիներ, ինչպէս նաեւ Հայոց Առաքելական եկեղեցին, կրնան «ի հաղորդութեան» մնալ եւ գործել «ի հոգեւորութ» միացած եկեղեցւոյ անունով:

Աւելի շեշտաւած կերպով կը կարգանք եկեղեցեաց Համաշխարհային Պորհուրդի վերջին համաժողովի նկատողութիւնը Նիւ Տեյքէյն, ուր որպէս որոշում անցած է հետեւեալը—

«Աւտոմոն շնորհք եղող եկեղեցւոյ միութիւնը կը հասկցուի Յիսուս Քրիստոսով մկրտուած բոլոր քրիստոնեաներով, որոնք Ս. Հոգւով եկած են իրարու, քարոզած են նոյն Աւետարանը, թելանած են նոյն հացը, միացած են Հասարակաց աղօթքով: Այս Հասկացողութեամբ հոգեւոր մատակարարութիւնը եւ բոլոր եկեղեցիներու անդամներ պիտի ճանչնան դիմար որպէս վաւերական եւ իրաւաւոր անդամներ Քրիստոսի նոյն խորհրդական Մարմինն»:

Ուրեմն, կարելի միութեան մը առաջին եւ Հիմնական փորձաքարը «ի Քրիստոս Յիսուս Մկրտութիւնն է»: Այսինքն, որեւէ մկրտութիւն քրիստոնեայ եկեղեցւոյ մէջ, կատարուած ըլլալով յանուն Ս. Երրորդութեան եւ յորինակ Քրիստոսի Մկրտութեան, վաւերական եւ ընդունելի նկատուելու է որպէս կարելի միութեան մը առաջին նշանը: Ո՛չ ոք կը մկրտուի յանուն սա կամ նա յորանաւանդութեան, այլ յանուն Քրիստոսի միայն եւ Անոր Ս. Եկեղեցւոյ: Մինչդեռ վարդապետական եւ ծիսական ազդակներ բաժանումներ տարբերութիւններ կը ստեղծեն, միւս կողմէ Մկրտութեան միութիւնը եւ մեզայ թողութիւնը կը Հիմնեն միութեան կապը: Այս իմաստով աշաղթու է յանուն Հոգւմէական եկեղեցւոյ Օրոնախն կարգախոս Պէրայի Հաստատումը Վատիկանի Բ. Ժողովի մէջ նիստին, ըստ որում Մկրտութիւն որեւէ եկեղեցւոյ մէջ ընդունման եւ ճանաչման առաջին եւ կենսական նշանն է:

Մկրտութեան յաջորդելու է Ս. Հաղորդութիւնը, վաւերի հաղորդութեամբ է որ ի Յիսուս Քրիստոս ճշմարիտ եւ Հարազատ

միութիւնը կ'ըմբռնուի: Եկեղեցիներ ճշմարտութիւն «ի հաղորդութեան» ըլլալու եւ, քանի որ նոյն Տիրոջ միանգամ ընդ միւս ճաշակած Վերջին Ընթրիքի յիշատակումն է որ կ'ապրին, հոգ չէ թէ թին կը հասկնայ Տիրոջ ճշմարիտ եւ խորհրդակա մարմնին եւ արեան ճաշակումը, իսկ ուրիշ մը պոյն կ'ըմբռնէ որպէս յիշատակի ճաշակում եւ հաղորդութեան նշան: Ուելի պարզ խօսելով, Հատարող եւ Կարգի աշխատանքները կը ջանան բոլորող թէ ի՞նչ բոլոր խորհրդակատարութիւնը յանուն հասարակաց եւ միակ Տիրոջ կ'ըլլան, իրենք իրենց մէջ հասարակաց ճշմարտութիւն մը կը պարունակեն անպայման: Գոնէ Մկրտութեան, Հաղորդութեան եւ Ապաշխարութեան խորհուրդները, որպէս փրկարար, կենդանարար եւ քաղաք խորհուրդներ, առեւ լիւրեղանալու են եւ եկեղեցիներու կողմէ փոխադարձ վաւերացման եւ ճանաչման արժանանալու են, որպէսզի կարելի ըլլայ ճշմարտութիւն մտածել եւ ապրիլ միութեան մը առաջին պահը: Այս է Հատարող եւ Կարգի յաճանմանքի շեշտակի թելադրութիւնը:

Այստեղ յատկանշական է մէջբերել ապագի Սրբազնագոյն Կաթողիկոս Տ. Տ. Վաղդէն Առաջինի սրբաւար կողմակէն Հատարած մը, ուր կ'ըսուի.

«Բոլոր քրիստոնեաները, իրենց մկրտութեամբ, իրենց հաւատքով ու փրկութեան յայտով, միացած են Քրիստոսի Խորհրդարար Մարմնոյն մէջ, որ Ս. Եկեղեցին է մէկ, ընդհանրական, առաքելական եւ սուրբ, իբրեւ միակ Գլուխ ունենալով զինք մեր Տէրը եւ Փրկիչը Յիսուս, ի սկզբանէ, այժմ եւ յաւիտեան»:

«Ուրեմն յոյժ ցանկալի է որ քոյր եկեղեցիներու հետ մենք շարունակենք պահպանել ու մշակել իրաւ քրիստոնեական եղբայրական կապեր, մեր Մայր եկեղեցւոյ եւ մեր լուսարմաղ հայրապետներու ռգիւլով, եկեղեցիներու միջեւ միաբնակը տեսնելով ի Քրիստոս Յիսուս սիրով մէջ, փոխադարձ մանաչման ու գնահատման մէջ, սերտ գործակցութեան մէջ»:

✱

երկու խօսք ալ հարկ է հայց. Եկեղեցիին զերբին, նկարագրին եւ միութենական աշխատանքներուն իր բերելիք կարելիութեանց մասին:

Նախ հայց. Եկեղեցին ջրհասնէական հարագտու եւ վաւերական եկեղեցի մըն է Ս. Աւետարանի խօսքով հիմնուած եւ աղ-պային նկարագրով կերպարանաւորուած: Ինչպէս տմէն Արեւելեան Եկեղեցի, մեր Մայր Եկեղեցին եւս անգլիկոսութեան իր նկարագրին եւ նոյնիսկ իր գոյութեան մասը ըրած է իր աղպային զիմարիծը — լիւթով, ծէսով եւ աւանդութեամբ —, այս իսկ պատճառաւ միութենական շարժումին մասնակցելու համար հարկ է ու մեր եկեղեցին ինքզինք տրամադիր դարձնէ, կարելի դրուաւորութեամբ, կարգ մը բարեփոխութեանց —

1. Զիտութեւ իր հայկական նկարագրի որեւէ գնով: Կարենալ մեր լոյսը դուրս հանել եւ լուսաւորել մեր շուրջի եկեղեցիները ընդհանուր միութեան մը սիրոյն, կը պահանջէ նախ ներքին միութիւն մերիննելուն հետ — պարզ խօսքով՝ միութիւնը նախ մեր մէջ ըլլալու է, զօրաւոր եւ կարող ըզդալու ենք մենք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միութեան ներքեւ:

2. Պահելով հանդերձ մեր Եկեղեցւոյ հայկականութիւնը եւ ինքնապարութիւնը, մեր աւանդութիւններն ու ծէսը, հարկ է որ ներքին զօրութիւն մը ստեղծուի սա ձեւով. ա. Մեր ներկայ սերունդին շատ աւելի մատչելի դարձնել մեր պաշտամունքը եւ երեսնոն հանել այն հիմնական թրժէքները, որոնք օգտակար պիտի ըլլան միութեան հան շարժումին:

բ. Բացատրել ճիշդ սահմանումը «միութիւն» բառին իր եկեղեցական իմաստին մէջ. միութիւն ի հոգեւորութեւ ոչ թէ ի վարչական: Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ հասկացած վարչական միութիւնը «բաժանեալ եղբարաց» վերադարձով այլեւս անդործադրելի եւ վանողական թաղմանք մըն է:

3. Անկախելու չենք որ հայց. Եկեղեցին շուտով եւ արդիւնաւորապէս մասնակցի եւ

ուսադրուի Երոյթներ ունենայ ընդհանուր եկեղեցւոյ միութեան խնդրին մէջ, Եւ ո՛չ ալ անհամար ըլլալու ենք տեսնելու թէ ինչպէ՛ս եւ ե՛րբ հայց. Եկեղեցին պիտի մասնակցի ներկայ ընկերային, ցեղային խորականութեան եւ այլ հարցերու միջմասն ըլլալով: Եթէ այլ եկեղեցիներ կ'ընեն, իրենց թիւին եւ ազդեցութեան ուժովն է որ կ'ընեն. եւ Երկրորդ, որովհետեւ անոնց կրօնական հասկացողութիւնը սահմանափակուած է Ս. Գրքի եւ դուռ բարձրական սկզբունքներու մէջ եւ հետեւաբար անոնք կրնան իրենց կրօնը նոյնացնել եւ վերածել րնտանեկան, ընկերային եւ ցեղային պահանջներու հետ:

4. Մինչդեռ հայց. Եկեղեցւոյ պարագային տակաւին կանխահաւ է մտնել այս տեսակ խորթ եւ կնճառ հարցերու մէջ, իբր մեր Սղովութեան իր պահանջով պտահել ու հաստատարի մնալ մեր նախահարց հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգութեանց, մեր Եկեղեցւոյ գոյատեւման սիրոյն: Անհրաժեշտ է որ մեր ներքին զօրացման աշխատանքներուն կից ստեղծենք կարելիութիւններ՝ հաղորդակցութեան, «չէլընճ»ի եւ մասնակցութեան: Այս երկ քայլերը առնելու համար, պահելով մէկտեղ մեր մշակութային, ինքնավար եւ ինքնուրոյն զիրքը եւ արժէքը, արդիականացնելու ենք մեր ամբողջ եկեղեցական դրութիւնը լաւագոյն հրատարակութիւններով եւ հասարակաց արժէք ներկայացնող ամէն տարբերու ծանօթացումով:

5. Ներկայ ընկերային եւ բարոյական կեանքը այնքան սահմանադանցուած պատկեր մը կը ներկայացնէ, որ եկեղեցին, որպէս ամբողջութիւն, հարկ է որ կարենայ դաստիարակել անհատը, ընտանիքը եւ ժողովուրդը: Առանց տարակուսելու կրնանք բռնել թէ Ամերիկահայ հասարակացներու նոր սիրուն դր սկսած է փնտրել այս միաբնակալ հաղորդակցութիւնը, որուն համար խորհրդակատարութիւնը եւ ծիսակատարութիւն ծառայելու են եւ ճարտար հարթելու են նորօրինակ հաղորդակցութեան մը: